

บทบาทของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน : กรณีศึกษา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

Role of development a learning center for promotion the sufficiency economy: A case study in Chumphae district, Khon Kaen province

นิสิต คำกล้า^{1*}, อนันต์ พลธานี¹ และ อรุณี พรหมคำบุตร¹
Nisit Kamla^{1*}, Anan Polthanee¹ and Arunee Promkhambut¹

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงใน อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น ของกลุ่มเกษตรกรใน ต.โนนสะอาด ต.โนนหัน และ ต.นาหนองทุ่ม การศึกษาระดับครัวเรือน ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีแบบสัมภาษณ์ประกอบการถาม เลือกครัวเรือนในการสัมภาษณ์ 18 ครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มแบบจำเพาะเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและใช้สถิติเชิงพรรณนาประกอบ ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรเกิดจากกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนกระบวนการผลิตที่ล้มเหลวในอดีต อยู่ในกับดักของวงจรหนี้สิน การผลิตที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรม นำไปสู่ความล้มเหลวในครอบครัว การใคร่ครวญอย่างแยบคาย ถึงอดีต ปัจจุบันและอนาคต นำไปสู่การสร้างความตระหนักรู้ สร้างแรงบันดาลใจและการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ การนำหลักธรรมมาปรับใช้คือ หลักอริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และ ศีล 8 (กลุ่มปราชญ์) นำไปสู่ฐานแห่งการรู้จักตนเองและพึ่งพาตนเองและเห็นทางแก้ปัญหาชีวิต มีการออกแบบชีวิตโดยมีปราชญ์ คนต้นแบบ และใช้หลักสัมมาทิฐิเป็นฐานในด้านแนวคิดและแนวปฏิบัติ ผลที่ตามมานำไปสู่การสร้างระบบการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิต การสังเกต การระดมสมอง การสะท้อนเส้นทางชีวิตและมีการสร้างการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรเพื่อแก้ปัญหาเพื่อตอบใจพิชีวิต ซึ่งความรู้ที่สร้างขึ้นสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต ช่วยในการจัดการด้านครอบครัว ทรัพยากร เศรษฐกิจและชุมชน ตลอดจนมีหลักที่ตั้งงามของชีวิตไปปฏิบัติ การบูรณาการความรู้ท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่ ทำให้สามารถยืนหยัดได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งการเรียนรู้นำไปสู่การสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ มีอาหารพอเพียง มีความอยู่ดีมีสุข ลดภาวะหนี้สิน เพิ่มรายได้ครัวเรือน และมีการสร้างเครือข่ายต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ศูนย์เรียนรู้, เครือข่ายเกษตรกร, เศรษฐกิจชุมชน

ABSTRACT: The purpose of the research was to study role of local learning center for promotion self-sufficiency economy in Chumphae district, Khon Kaen province. For this purpose, information was obtained at the household levels. A questionnaire was administered to 18 farmer households with a semi-structured interview. Information was subjected to qualitative analysis, and descriptive statistics were calculated. Results of analysis showed that the critical reflection from their old past experiences of unsuccessful in growing for commercial market by applying chemical-based inputs and resulting in indebtedness. Almost all the production of agriculture was following the money as a foundation. As consequence, these could impact on natural resource degradation and failure in the family. Ways of critical reflection included analysis of suffering and would happen in the past, present and future, that having awareness and inspiration in changing paradigm. The applied Dhamma principles included Ariyasat 4, Ittibaht 4, four principles virtuous existence and local wise precepts related to self-realization and self-reliance that changing ways of thinking and practices following these could resolving the problems. Master own destiny was stimulated through local wisdom and role model with the right ways of thinking. As consequence, farmer created a learning group that could sharing life experience, observation, brainstorming, reflection own ways and conducting farmer to farmer togetherness research to solve their problems for their life purpose. These could raising life quality from knowledge creation that coping own family, natural resources, economics and community following with having virtues for life. The integration of local knowledge with new knowledge could stand against globalization streams. The final results included building up biodiversity, food sufficiency, and debt reduction, establishing network participation, strengthening the network, wellness living, following with increasing household income.

Keywords: Learning center, Farmer network, Local economic

¹ หลักสูตรเกษตรเชิงระบบ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Program on System Approaches in Agriculture, Khon Kaen University

* Corresponding author: nisika@kku.ac.th

บทนำ

ที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศไทยด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา มุ่งเน้นการพัฒนาตามกระแสหลัก ซึ่งการผลิตทางด้านเกษตรอุตสาหกรรมและบริการ ก็เน้นการมีกำไรสูงสุด ซึ่งส่งผลต่อการบุกเบิกทำลายระบบทรัพยากรธรรมชาติและการจ้างแรงงานราคาถูก ผลกระทบที่ตามมาจากการพัฒนาในลักษณะดังกล่าวคือ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของสังคมไทยเปลี่ยนไป กลายเป็นสังคมบริโภคนิยม พึ่งพาเงิน พึ่งพาดลาด และพึ่งพาคนอื่น (อภิสิทธิ์ และทานทิพย์, 2545) ซึ่งแนวความคิดหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวทางเพื่อการดำรงอยู่และปฏิบัติตนหรือการขับเคลื่อนการพัฒนาให้ประเทศเจริญได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในมิติต่างๆ เพื่อให้เท่าทันต่อโลก โดยใช้ได้ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ประเทศ เป็นการมองโลกในลักษณะที่เป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลง มีความไม่แน่นอน เป็นการปฏิบัติมุ่งผลทั้งระยะสั้นและระยะยาว ความพอเพียง คือ การพัฒนาที่สมดุลในทุกๆ ด้านและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ภายใต้พลวัตการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ สามารถดำเนินการโดยผ่านการสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีระดับต่างๆ และนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคมของตนเอง (ผู้จัดการออนไลน์, 2556)

ในปัจจุบันสภาวะของการจัดการความรู้ในการทำการเกษตรของเกษตรกร มีอยู่ 2 แบบใหญ่ๆ ด้วยกัน คือการใช้ความรู้เพื่อการผลิตเชิงเดี่ยวเพื่อการสร้างเงินในระบบครัวเรือน ที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งขัดกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นระบบการพึ่งพาตนเอง แต่อีกสภาวะหนึ่งของการจัดการความรู้ ก็คือ การพัฒนาความรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งมีอยู่บ้างในชุมชนปัจจุบันและผ่านการกระตุ้นจากการทำงานของโครงการที่ผ่านมา ทำให้มีการ

รวบรวมความรู้และพัฒนาชุดความรู้อยู่เป็นแห่งๆ ยังไม่มีการพัฒนาและรวบรวมเข้ามาเป็นศูนย์การเรียนรู้กันอย่างแพร่หลาย (นิสิต และคณะ, 2556)

จากการสำรวจภาคสนามเบื้องต้น พื้นที่เป้าหมายของการศึกษาคือ ในเขต อ.ชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพโดยการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว พบกับปัญหา ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ทั้งในเชิงปัญหาการตลาดตกต่ำและสารเคมีทางการเกษตรมีราคาสูงขึ้นตลอดเวลา ทำให้มีปัญหารายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จึงส่งผลทำให้เกิดหนี้สินล้นพ้นตัว แทบจะไม่มีครอบครัวใดเลยที่ไม่มีหนี้สินและไม่มีสภาวะการดำรงชีวิตที่สะดวกสบาย ถึงแม้จะมีปัญหาเช่นนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ก็ยังไม่มีความออกในการแก้ไขปัญหาของตัวเอง ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จากการสำรวจภาคสนามเบื้องต้น พบว่าในท้องที่แห่งนี้มีบ่อน้ำที่ได้รับสนับสนุนการอุดหนุนองค์การบริหารส่วนจังหวัด แต่กิจกรรมการใช้บ่อน้ำในการเกษตรยังไม่ปรากฏชัดเจน ซึ่งในปีพ.ศ. 2555 ได้มีโครงการทุนวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้สนับสนุนระบบการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอชุมแพ ภายหลังจากสิ้นสุดโครงการไปแล้วพบว่า กลุ่มเครือข่ายสมาชิกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่สม่ำเสมอ ทั้งยังช่วยกันพัฒนาสมาชิกในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงทรัพยากรเศรษฐกิจและชุมชนในทางที่ดีขึ้น ซึ่งแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ดีดังกล่าวอาจนำไปสู่การขยายผลในพื้นที่อื่น

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงมีความสนใจที่จะต้องศึกษาแนวทางในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้นี้ โดยกลุ่มศึกษาเป้าหมายเป็นกลุ่มแรกเริ่มอบรม ที่เป็นกลุ่มแกนนำในตำบลเป้าหมาย ที่มีความพร้อมในเชิงแนวคิด ในเชิงทรัพยากร และดำเนินกิจกรรมไว้ต่อเนื่อง ซึ่งได้นำความรู้ความเข้าใจดังกล่าว สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนเพื่อการเรียนรู้ในท้องถิ่นต่อไป ซึ่งในส่วนของการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อดังนี้

- 1) ศึกษาแนวคิด เทคนิคและวิธีการปรับเปลี่ยนแผนกิจกรรมและแผนชีวิตเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือน

2) ผลของการเปลี่ยนแปลงในด้านทรัพยากร เศรษฐกิจและสังคมในระดับครัวเรือนสมาชิกในการ พัฒนาศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกพื้นที่ศึกษาแบบ เจาะจงตามวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling) ใน เขต ต.โนนสะอาด ต.นาหนองทุ่ม และ ต.โนนหัน อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น จากการลงพื้นที่ศึกษาเบื้องต้น พบว่าในพื้นที่นี้ได้มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจพอเพียง ในท้องถิ่น มีครัวเรือนและกลุ่มเกษตรกรยึดถือแนว ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้รู้ในเขต 3 ตำบล ดังกล่าว พบว่ามีเกษตรกรในเครือข่ายโดย ประมาณ 30 ครัวเรือน ซึ่งปัจจุบันยังคงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ดังกล่าว เพื่อทำการศึกษากลุ่มแกนนำที่เป็นเกษตรกรราย ย่อย ที่มีผลการปฏิบัติในเชิงประจักษ์ ซึ่งมาจาก ต.โนนสะอาด 4 ครัวเรือน ในเขต ต.นาหนองทุ่ม และ ต.โนนหัน ตำบลละ 7 ครัวเรือน การเก็บข้อมูลของกลุ่ม ตัวอย่างดังกล่าวใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) (สุจินต์ และสุเกสินี, 2530)

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์กึ่ง โครงสร้างระดับครัวเรือน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) (สุภางค์, 2549) โดยสร้างแบบ สัมภาษณ์ ประกอบการสัมภาษณ์ด้านแนวคิด ด้าน เทคนิคและวิธีการปรับเปลี่ยนแผนกิจกรรมในการ พัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ศึกษา ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงระดับของครัว เรือนในด้านแนวคิด ทรัพยากร เศรษฐกิจและสังคม ของสมาชิกในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ทำการ วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ และ ค่าเปอร์เซ็นต์ เพื่อใช้สนับสนุนข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาและวิจารณ์

1. หลักแนวคิดของการจัดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาศูนย์เรียนรู้

1.1 กระบวนการคิดอย่างใคร่ครวญ

วิทยาการกระบวนการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ทำการ ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเพื่อชี้ให้เห็น ถึงเป้าหมายของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การพัฒนากลุ่ม แกนนำในพื้นที่ การเรียนรู้ดูงาน ในกลุ่มเครือข่าย ประชาชนชาวบ้านที่มีพ่อค้าเถื่อน ภาษี เป็นแกนนำ สะท้อนให้เห็นถึงเหตุแห่งปัญหาความยากจนและ ภาวะหนี้สินในชีวิต สร้างการรู้จักตนเอง การสร้าง ความรู้เพื่อใช้เอง เป็นการพัฒนาศักยภาพตนเองและ กลุ่มเครือข่าย กระบวนการผลิตด้วยแนวทางผสม ผสาน เกื้อกูลกัน ทั้งการลดต้นทุนการผลิต สร้างการ เรียนรู้และพึ่งพากันอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การรู้จัก พลังแห่งความสามารถตนเองและแนวทางขั้นตอนของ การพัฒนาศักยภาพในระดับครอบครัวและระดับกลุ่ม เครือข่าย โดยมีหลักแนวคิดดังนี้คือ

1.2 หลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ในบทบาทระดับครอบครัวพ่อแม่คือพรหม ของลูก ดังคำกล่าวที่ว่า “พ่อแม่ดังพรหมของลูก” ภาวะ หนี้สินและวงจรความทุกข์ ยาก จน เจ็บ ในครอบครัว และกลุ่มเครือข่ายเกษตรกร คือสาเหตุหลักที่ต้องมานั่ง วิเคราะห์ถึงบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ต่อลูกหลาน ทำอย่างไรที่จะทำให้เราพึ่งพาตนเองได้และช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ส่งต่อความอุดมสมบูรณ์คืนสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน กระบวนการเรียนรู้เกิดจากการเห็นภาวะความบกพร่อง ในหน้าที่ของพ่อแม่ หากดำเนินชีวิตด้วยแนวทางที่ เลื่อนลอยไร้หลักยึดที่จะพัฒนาชีวิต จะทำให้ชีวิตล้ม เหลวมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของพ่อแม่ พร้อมทั้งจะส่งต่อแนวคิดการทำหน้าที่ อย่างรับผิดชอบให้มากขึ้น

1.3 หลักอริยสัจ 4 กระบวนการกลุ่ม ทำการร่วม วิเคราะห์ถึงสถานภาพของตนเอง ครอบครัว สังคมและ เชื่อมโยงกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในปัจจุบัน ที่เกี่ยวเนื่องกับระดับเศรษฐกิจ การบริโภค การใช้จ่าย

ในชีวิต เพื่อพิจารณาเหตุแห่งปัญหาและการหาแนวทางแก้ไข ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิต สร้างชีวิตที่สัมผัสได้ในเชิงประจักษ์ การเรียนรู้จึงเป็นการสะท้อนถึงความล้มเหลวที่ผ่านมา เกิดจากการมองเห็นเหตุของความผิดพลาดและพิจารณาหาแนวทางที่จะแก้ทุกซ์ ที่เกิดขึ้น ตัวอย่าง เช่น การแก้ความเสื่อมโทรมของดิน การปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์ เศษฟาง เศษวัสดุพืชในท้องถิ่น การทำน้ำหมักชีวภาพหรือวัสดุอินทรีย์อื่นๆ ที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่อปรับปรุงดิน มีการแหล่งอาหารสร้างเอง เช่น การเลี้ยงปลา การปลูกผัก บริโภคและขายตามฤดูกาล การปลูกพืชในคันบ่อ ตระหนักถึงความมีสุขภาพชีวิตที่ดี สร้างสิ่งแวดล้อมและครอบครัวที่เป็นสุข

1.4 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญอยู่ที่คุณค่าของการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ท่ามกลางกระแสการแข่งขันด้วยเศรษฐกิจทุนนิยม การบริโภคให้สมดุลทั้งคุณภาพและปริมาณ นำไปสู่การมีกิน มีใช้สอย มีสุขภาพที่ดี ครอบครัวมั่นคงที่พึ่งพาตนเองได้ สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตให้มีสติ ไม่ประมาท รู้จักประมาณตน มีเหตุผลในการจับจ่ายใช้สอย ในโลกที่มีการแข่งขันและบริโภคนิยมสูง ชีวิตครอบครัวก็มั่นคงอยู่รอดปลอดภัย ท่ามกลางระบบทุนนิยมแบบปลาใหญ่กินปลาเล็ก ชีวิตที่มีแผนใช้จ่ายเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

1.5 หลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตนและหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักในการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ทั้งในด้านการแสวงหาความรู้เพื่อสร้างอาหาร พลังงาน สร้างสุขภาพที่ดีในครอบครัวและชุมชน พัฒนาคำรู้เพื่อใช้ในการวางแผนชีวิตตนเองและเครือข่าย สภาพะของการดำรงอยู่ของชีวิตนั้นมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกันไม่ทางตรงก็ทางอ้อมในโลกนี้ เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในระดับครอบครัวและกลุ่มเครือข่าย ทำให้เกิดแนวความคิดพึ่งพาตนเองและเชื่อมั่นว่าเราเป็นผู้นำชีวิตตนเองต้องพัฒนาและพึ่งพาตนเอง โดย อาร์ และทรงศักดิ์ (2551) ได้กล่าวว่า คนในชนบทมีการพึ่งพาตนเอง ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำมาสังคมไปสู่เป้าหมายได้มีประสิทธิภาพ

ความสามารถในการพึ่งพาตนเองเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มมีความยั่งยืน

1.6 ศีล 8 ธงชัยนำชีวิต ทั้งนี้ได้แนวคิดนี้มาจากเครือข่ายปราชญ์ที่เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ซึ่งได้มีข้อเสนอเพื่อกำหนดแนวทางพิจารณาความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ไว้ทั้งหมด 8 ข้อ โดยอาศัยพิจารณาจากทั้งความทุกข์ของเกษตรกรในปัจจุบันที่อ่อนด้อยความสามารถในการดำรงชีวิต การต่อรองหรือดำรงชีวิตอยู่ได้ในโลกทุนนิยมที่แข่งขันกันอย่างสุดโต่ง ซึ่งระบบของการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน มีแนวโน้มเอาเปรียบภาคเกษตรกรรมเป็นฐานหรือเป็นเบี้ยล่างในการพัฒนาตลอดมา ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในภาวะทุกข์ยาก มีคุณภาพชีวิตที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง แม้บางคนจะมีการทำมาอาชีพเกษตร ร่วมกับการรับจ้างในชุมชน หรือมีผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม ก็ยังถูกเอาเปรียบเสมอ จากภาวะการที่ไม่มีข้อมูลและรู้ไม่เท่าทันเพียงพอ กลุ่มเครือข่ายปราชญ์จึงร่วมกันคิดว่าคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรนั้น ควรจะมีจุดร่วมอยู่ที่แก้ปัญหาที่เหตุปัจจัยที่เป็นทุกซ์และการสร้างปัจจัยที่เป็นสุข ซึ่งมี 8 ข้อ ดังนี้

1. หนี้สินลด จนหมดหนี้ โดยถือหลักว่าการมีหนี้ทำให้เกิดทุกซ์ จากพุทธสุภาษิต อินา ทานัง ทุกขัง โลกเ โดยเฉพาะหนี้ที่พอกพูนจนหาทางออกไม่ได้การที่หนี้ลด จนกระทั่งไม่มีหนี้ น่าจะทำให้ทุกซ์ลดลง

2. งานที่ต้องทำลด จนไม่ต้องทำก็ได้ โดยถือว่าการที่มีสิ่งต้องทำมากขึ้น ทำให้เกิดความเหนื่อยและความเครียด แต่ถ้าไม่ต้องทำก็อยู่ได้ ทำให้มีโอกาสใช้ชีวิตตามสบาย ได้ทดลอง ได้เรียนรู้ พัฒนาชีวิต พัฒนาสุขภาพ พัฒนาสังคม และทำให้มีความสุข สนุก และสบายขึ้น

3. ดินดี ให้ผลผลิตดี จนไม่ต้องการการดูแลหรือใช้ปัจจัยภายนอก โดยการพัฒนาชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ อยู่กับธรรมชาติ แบบไม่ทำลาย เน้นการสนับสนุนการพึ่งพา ช่วยให้อรรถชาติดูแลตัว

เอง อย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้มีความง่าย สะดวกสบาย ต้นทุนต่ำทั้งวันนี้และวันข้างหน้าต่อไป

4. ระบบนิเวศมั่นคง หลากหลาย จนกระทั่งมีความสมบูรณ์ในตัวเอง โดยถือว่าความหลากหลายคือความอุดมสมบูรณ์ที่แท้จริง ทั้งพืช ทั้งที่ดิน น้ำ สัตว์ และทรัพยากรต่างๆ ในระบบนิเวศ

5. มีตัวช่วยทุกด้าน จนทำให้สิ่งที่ต้องทำลดลงที่ทำให้เรามีสิ่งต้องทำน้อยลง ทั้งในระบบสังคม เพื่อนฝูง การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง รวมถึงความสัมพันธ์กันในระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม

6. มีหลักประกันให้กับชีวิตและสิ่งแวดล้อม จนไม่ต้องกังวลกับอนาคตที่ทำให้เรามีปัจจัย 4 อย่างครบถ้วนและต่อเนื่อง ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งกับตนเอง ครอบครัวและชุมชน ทั้งวันนี้และวันข้างหน้า

7. ลูกหลานพร้อมหน้า พร้อมรับช่วงและมรดกต่อจากเรา จนไม่ต้องกังวลกับงานที่ยังทำไม่สำเร็จที่ทำให้ระบบชีวิตครอบครัวมั่นคง ยั่งยืน ต่อยอดกันไป ไม่ต้องเริ่มต้นใหม่อยู่บ่อยๆ

8. แม้ตายไปแล้ว คนรุ่นหลังก็ยังกราบไหว้ได้ ที่ไม่ทำให้คนรุ่นหลังและลูกหลานลำบากในภายภาคหน้า เป็นสิ่งที่ทำให้คนคิดถึงการทำความดีที่แท้จริง ไม่ทำร้ายตัวเอง ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่ทำร้ายทรัพยากร และไม่ทำร้ายสิ่งแวดล้อม และทำในสิ่งที่เป็นผลงานที่ยั่งยืนยาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับ Marquardt (1996) ได้อธิบายถึงการปรับเปลี่ยนจิตใจ นั้นเกิดกระบวนการเรียนรู้ เป็นการรู้แจ้งแล้วเกิดแรงบันดาลใจ มีความคิดอย่างเป็นระบบ คิดอย่างมีเหตุมีผล เกิดการใคร่ครวญ จึงได้เปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนคติและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ผลการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากร เศรษฐกิจ และสังคม

หลักแนวคิดของการเรียนรู้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากร เศรษฐกิจและสังคมนั้น เกิดจากกระบวนการออกแบบการเรียนรู้ อย่างมีเป้าหมาย กระบวนการวางแผนชีวิต ได้มีการปรึกษาหารือกับสมาชิกในครอบครัวเพื่อให้เกิดเป้าหมายร่วม

กัน พร้อมทั้งการมีวิทยากรกระบวนการและกลุ่มเครือข่ายปราชญ์ช่วยเป็นที่เลี้ยงสนับสนุนและออกแบบแผนกิจกรรมพัฒนาชีวิต ซึ่งการพัฒนาแนวความคิด ชุดความรู้ และนำหลักธรรมสร้างพื้นฐานสำคัญที่เป็นฐานชีวิต กระบวนการออกแบบนั้นต่อยอดจากฐานความรู้และทรัพยากรเดิมในครัวเรือนและท้องถิ่น จากผู้มีประสบการณ์ชีวิตจริงหลากหลาย ร่วมสะท้อนและให้คำแนะนำก่อนลงมือปฏิบัติ นำไปสู่การวางแผนการพัฒนาแนวคิดและปฏิบัติที่เป็นขั้นเป็นตอน ถ่ายทอดลงสู่ระดับครัวเรือน นำไปสู่การเรียนรู้เพื่อที่จะสร้างความรู้ขึ้นใช้เองในครัวเรือนและขยายสู่สมาชิกในท้องถิ่นซึ่งมีผลการเปลี่ยนแปลงดังแสดงใน Table 1 ซึ่งผลของกระบวนการดังกล่าวทำให้สมาชิกมีทักษะที่นำไปสู่การวางแผนแก้ปัญหาได้ เกิดปัญหาปฏิบัติ ที่จะมีตนเป็นที่พึ่ง โดยสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้ของ Nonaka and Takeuchi (1995) ได้กล่าวถึงความสำคัญที่ต้องการขับเคลื่อน คือการเปลี่ยนแปลงในระดับกระบวนการทัศนคติของสังคม บุคคล ไปสู่สังคมแห่งความรู้และนวัตกรรม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและการผลิตจึงจะอยู่รอดได้ในสภาพบีบคั้นรอบด้าน ซึ่งในมิติทางสังคมก็สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างเครือข่ายทางสังคมคือ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนสังคม ซึ่งสัญญา (2550) ได้อธิบายถึงพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมที่ซับซ้อน สิ่งสำคัญของการมีความสัมพันธ์กันในสังคมก็เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรือ ความพอใจในด้านต่างๆ รวมทั้งมีการนำประสบการณ์มาใช้ในการดำเนินการแลกเปลี่ยนทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการค่อยๆปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนคติจนนำสู่การทดลองปรับใช้ให้สอดคล้องกับชีวิตจริงและได้รับผลดีจากการปฏิบัติ ซึ่งมีลักษณะทำนองเดียวกันกับแนวคิดของ Bass (2004) ที่อธิบายถึงองค์กรที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้สามารถยกระดับความรู้และทักษะของบุคคลได้ รวมทั้งสามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับผู้อื่น เกิดความเข้มแข็ง และมีการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ Kilpatrick et al. (2003) ที่ได้กล่าวเสริมถึงคุณสมบัติของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของสังคมว่า เกิดการสร้างความแข็งแรง ก่อเกิดความแนบแน่น

ที่สร้างปัจจัยต่างๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจใน สังคมให้ดีกว่าเดิม
ชุมชน ซึ่งนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยพัฒนา

Table 1 Impact on natural resources, economic and social aspect under development of a learning center for promotion of self-sufficiency economy in the community.

Parameters	Number of households changing		Impacts
	Not change	Positive	
Natural resource aspect at farm level			<ul style="list-style-type: none"> It was found that 100% of households of farmers grow vegetable and raising the animal for consumption. Likewise, 100% of households had created farm biodiversity and soil fertility under development of the program. Meanwhile, 77.8% of famer households reported they having water sufficiency for integrated farming system for whole year. However, 22.2% of farmers still having a shortage of water by about 1 month before the rainy season come. Otherwise, such water did not use for irrigation field crop, such as sugarcane or cassava.
- Vegetable and animal consumption	0	18	
- Farm biodiversity	0	18	
- Soil fertility	0	18	
- Water sufficiency	4	14	
Farm input and economic aspect			<ul style="list-style-type: none"> The analysis showed that 66.7% of famers having a reduction in using of chemical fertilizers, pesticide and weed control. Especially, the rate of reduction in chemical fertilizer application decreased by about 50-60% compare to former rate. However, 100% of famers did not use chemical fertilizers and pesticide in integrated farming system. In term of labour hiring, 55.6% of households having a labour exchange in a network, but for the field crop activities only. Meanwhile, the integrated farming system they operated from their own. In the dimension of economic aspect, 83.3% of households had a reduction of food expenditure in a range of 4,500-5,000 baht/month. Additionally, 61.1% of households got a reduction of debt 20-30% compare to former debt. Meanwhile, 38.9% did not change, since they use money for farm investment and providing for their students. In term of income, 72.2% of households' income increased in a little bit that in a range of 5-10%. Meanwhile 27.8% of famers received in income increasing that in range of 10-15%.
- Chemical fertilizers	0	18	
- Pesticide and weed control	0	18	
- Hire labour	8	10	
- Food expenditure	0	18	
- Debt	7	11	
- Income	0	18	
Social aspect			<ul style="list-style-type: none"> In term of social aspect, 100% of famer households planned for growing long duration crop or tree like a life pension, such as <i>Melientha suavis Pierre</i>, <i>Dipterocarpus</i> species or <i>Plerocarpus Indicus</i>. These activities designed for their life in a long period of time and their descendent. Meanwhile, 100% of famer households having network participation and social sharing like an almshouse for a charity, that during in a community festival. That activity was moving within sub-district, sometimes, shared to sub-district nearby. It was found that only 3 households (16.7%) having descendent returning to community, however all of families already planned for young returning in the future. Moreover, all of famer households reported they having a warm family compare to a former time.
- Life pension	0	18	
- Establishing network participation	0	18	
- Social sharing activity	0	18	
- Descendent returning and having a warm family	0	18	
	15	3	

สรุปและข้อเสนอแนะ

บทบาทของการพัฒนาของศูนย์เรียนรู้ในชุมชนทำให้เกิดความตระหนักรู้ถึงความผิดพลาดของชีวิตที่ผ่านมา จนนำไปสู่การทำลายระบบทรัพยากรเศรษฐกิจ และสังคม การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ชีวิตจากการที่เอาเงินเป็นตัวตั้งไปสู่การเอาใจพิถีพิถันเป็นตัวตั้ง นำไปสู่การวางรากฐานในการพัฒนาตนเอง การออกแบบชีวิตอย่างมีเป้าหมาย โดยใช้หลักการการพึ่งพาตนเองและการรู้จักตนเอง ควบคู่กับการใช้ต้นแบบที่สะท้อนเส้นทางของการพัฒนาด้านที่มีชุดความรู้ แนวคิดและแนวปฏิบัติที่เป็นไปจริง และมีหลักปฏิบัติที่ดึงมาควบคู่ท่ามกลางกระแสแห่งโลกาภิวัตน์โลกของการแข่งขันที่มีความผันแปรสูง การมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินชีวิต มีกระบวนการที่สร้างจิตสำนึก สร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและความหมายที่ตนเอง จนเกิดการปฏิบัติที่นำชีวิตครอบครัวไปสู่การพึ่งพาตนเอง โดยขยายแนวคิดดังกล่าวไปยังกลุ่มเครือข่ายและสมาชิกที่สนใจ

ผลการเปลี่ยนแปลงในด้านการจัดการความรู้เกิดจากการสะท้อนภาพชีวิต นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านทรัพยากรเศรษฐกิจและสังคม นำไปสู่ยกระดับของความรู้ขึ้นเพื่อแก้ปัญหาชีวิต โดยการเรียนรู้นั้นมีลักษณะไม่เป็นทางการหรือมีความสัมพันธ์ในแนวราบที่สอดประสานเข้ากับวิถีชีวิต สร้างความแน่นแฟ้นทั้งในกลุ่มสมาชิกและสอดประสานเข้ากับวิถีของชุมชนเป็นกระบวนการผลิตทางการเกษตรอย่างบูรณาการที่ได้ออกแบบที่ชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนกระบวนทัศน์และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งค่อยๆยกระดับคุณภาพชีวิตของครอบครัวให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ เนื่องจากว่าในระดับชุมชนเริ่มต้นพัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมประมาณเกือบ 2 ปีเศษ แผนกิจกรรมที่ตอบใจพิถีพิถันอยู่ในช่วงการวางรากฐาน แต่ทั้งนี้แม้ในระยะเวลาที่ไม่นานมานี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมในกลุ่มเกษตรกรที่เป็นแกนหลักที่เข้าร่วมทำงาน แต่ทั้งนี้แก่นนำเหล่านั้นหลักมีฐาน

ทรัพยากรสนับสนุนจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างเร็ว อย่างไรก็ตามควรมีงานวิจัยติดตามด้านนี้ในระยะยาว และศึกษาติดตามในกลุ่มที่ไม่ใช่แก่นนำหลักที่มีฐานทรัพยากรต่างๆ ค่อนข้างจำกัด เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในพัฒนาชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้อยู่ดีมีสุขได้อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- นิสิต คำหล้า, แสง รวยสูงเนิน และจรัล ดาวสวย. 2556. การพัฒนาศูนย์เรียนรู้สนับสนุนระบบการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น. เครือข่ายบริหารการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. รายงานการวิจัยเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- ผู้จัดการออนไลน์. 2556. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. Available: <http://goo.gl/qc1OLP>. Accessed Apr. 27, 2014.
- สุจินต์ สิมารักษ์ และสุเกศินี สุภธีระ. 2530. การประเมินสถานะชนบทแบบเร่งด่วน. ขอนแก่น: โครงการวิจัยระบบการทำฟาร์มมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภาวงศ์ จันทรวานิช. 2549. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2550. ทฤษฎีสังคมวิทยาเนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 12. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- อารี วิบูลย์พงศ์ และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์. 2551. การวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง. ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิสิทธิ์ อารังวรารังกูร และทานทิพย์ อารังวรารังกูร. 2545. เพื่อแผ่นดินไทยของเรา. กองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- Bass, J. 2004. Defining learning communities. McGraw – Hill Book Company, Boston.
- Kilpatrick, S., M. Barette and T. Jones. 2003. Defining learning communities. Centre for research and learning discussion paper, University of Tasmania, Tasmania.
- Marquardt, M. J. 1996. Building the learning organization: A systems Approach to Quantum Improvement and Global Success. McGraw-Hill Book Company, New York.
- Nonaka, L., and H. Takeuchi. 1995. The knowledge-creating company. Oxford University Press, New York.